

Tasavvuf

Mehmet Emin AY*

HULÛSİ EFENDİ (K.S)'NİN TASAVVUFÎ ANLAYIŞI

H

ulûsi Efendi Hazretlerinin, tasavvufî anlayışları konusuna başlamadan önce girizgâh olarak Hulûsi Efendi'nin cediti Somuncu Baba Hazretlerinden bahsetmek istiyorum.

Somuncu Baba (k.s)

Değerli araştırmacıların bize sunduğu arşiv belgeleriyle, bu yüce Allah dostu hakkında birtakım bilgilere sahibiz. Biz hayatı ile ilgili kısmı bu

anlamda yapılan çalışmalara bırakarak, konumu-
zu ilgilendiren hususlara değinmek istiyoruz.

Kendilerine ait olduğu bildirilen eserlerinde,
mânevî evlatlarına bazı tavsiyelerde bulunduğunu
görmekteyiz. Bunları şu başlıklar altında ele ala-
biliriz:

1. Zikr-i Dâimî

Somuncu Baba Hz.lerinin üzerinde en çok dur-
duğu husus, evlatlarının Allah'ı anmak konusunda
çok gayretli olmalarıdır. Bir tavsiyesinde şöyle bu-
yurmaktadır:

“Bizim seyr ü sülûkumuz ve yolumuzda, “La
ilahe illallah” kelimesini, gizli ve aşikâr, farzlar-
dan, sünnetlerden ve sâir ibadetlerden sonra, ha-
zarda ve seferde, gece, gündüz, tek başına ve in-
sanlar içinde zikretmek esastır. Gerçek şu ki, bu
yol, en sahih ve Allah'a en yakın yoldur.”

Bu tavsiye bizlere, “*Ey mü'minler! Allah'ı çok
çok zikrediniz.*”¹ âyetini hatırlatmaktadır. Allah
Teâlâ'nın ibadetler içinde “çok çok yapınız” kay-
dını koyduğu tek ibadet Allah'ı zikretmektir. İşte
Somuncu Baba Hz.leri de bu emre dikkat çekerek,
evlatlarının tabiri caiz ise “tüm zamanlarını” zikir
ile geçirmeye gayret etmelerini tavsiye etmekte ve
bunu “Allah'a ulaşmada en yakın yol” olarak gör-
mektedir.

2. Cemaatten Ayrılmamak

Somuncu Baba Hz.leri, evlatlarının cemaate
devamları hususu üzerinde önemle durur. Bu ko-
nuda şu tavsiyesi dikkate şayandır:

“Mürid, zikir meclislerinden asla uzak kalma-
malıdır. Zira bereket ve rahmet cemaat ilelidir.”

Tasavvuf geleneğinde genellikle insan eğitimi
cemaat içinde gerçekleştirilir.

Aslında bu metod diğer peygamberlerde oldu-
ğu gibi son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'in
de başvurduğu bir yoldur.

Diğer peygamberlerin havârîleri, ümmetleri ve
mü'minleri nasıl yetiştirmişse ashâb-ı kirâm da öyle
yetiştirilmiştir.

İşte, İslâm Tasavvufunun müstesna şahsiyetle-
rinden biri olan Somuncu Baba Hz.leri de, bu ge-
leneği devam ettirerek aynı doğrultuda tavsiyede
bulunmakta ve müridin, zikir meclislerinden asla
uzak kalmamasını istemekte, çünkü bereket ve
rahmetin cemaat üzerinde olacağını ifade buyur-
maktadır.

Hulûsi Efendi (k.s)

Şimdi de bir diğer Allah dostu Es-Seyyid Os-
man Hulûsi Efendi Hz.lerinden bahsetmek isti-
yorum. O, aynı zamanda *Divân* yazacak derecede
kudretli bir şair, va'z ve hutbeleriyle gönülleri fet-
heden bir hatip ve âdetâ her ânını dolu dolu ya-
şadığı hayatında hep hayırlı işlerde insanlara ön-
derlik eden bir şahsiyet ve nihâyet kendisine tevdi
edilen mânevî vazifeyi 30 yılı aşkın bir süre ifa
eden bir mürşid-i kâmindir.

Aslında bu müstesna şahsiyetin, her bir özel-
liği ayrı ayrı birer tebliğ konusudur. Burada zât-ı
âlîlerinin bu özelliklerinin hepsini arıntılarıyla an-
latmamız mümkün değildir; ancak bunlara za-
man zaman temas etmek durumundayız. Çün-
kü bu özellikler, insanları mânevî yönden terbiye
ederken farklı zamanlarda farklı şekillerde ortaya
çıkılmaktadır. Bazen bir hutbe, bazen bir mektup,
bazen bir şiir, irşad vesilesi olabilmektedir. Bu ne-
denle, onu tanıyabilmek ve anlatabilmek için belki
hâtıralarına, belki de mektup ve şiirlerine başvur-
mak gerekecektir.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin in-
sanın mânevî eğitiminde uyguladığı metodları,
usulleri tesbit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

1. Yarattılmışlara Sevgi ve Şefkatle Davranmak

Halkın arasına karışan, onların dertleriyle
dertlenen bir şahsiyet olan Osman Hulûsi Efendi
Hz.leri bunu candan bağlılarına da tavsiye etmek-

tedir. Bir mektubunda, “Allah’a imandan sonra, mahlûk-i Hudâ’ya şefkat umdesi kadar güzel bir şey yoktur.” tavsiyesinde bulunurken, âdetâ bizlere, “İslâm, Allah’ın emir ve yasaklarına saygılı olmak ve bütün yaratılmışlara şefkat göstermekten ibarettir.” sözünü hatırlatmaktadır. Yine kendilerinin çok anlamlı tavsiyelerini ihtiva eden meşhur “Nasîhatnâme” adlı şiirindeki ilk iki beytinde şöyle demektedir:

*Âlemi sen kendinin kölesi kulu sanma,
Sen Hakk için âlemin kölesi ol, kulu ol.*

*Garazsız hem ivazsız hizmet et her canlıya
Kimsesizin, düşkünün ayağı ol, eli ol.*

Görünen odur ki, Osman Hulûsi Efendi Hz.leri, halkın arasına karışan, onların dertleriyle dertlenen, hizmetlerine koşan ve bunları etrafına da tavsiye eden, halk içinde Hak ile olabilmeyi gerçekleştiren bir şahsiyettir. Tabiri caiz ise o, “El kârda gönül yârda.” olabilen bahtiyar bir mürşid-i kâmil’dir.

O, “İnsanların en hayırlısı insanlara en çok faydası dokunandır.”² buyuran Hz. Muhammed (s.a.v)’in müjdeli hadisinin muhatabı olan bir şahsiyettir

Netice olarak diyebiliriz ki, “Yaradılanı severiz Yaradandan ötürü” diyen Yunus misali, Osman Hulûsi Efendi Hz.leri de gerek mektupları, gerek şiirleri ve gerekse hatıralarıyla, kendisine bağlanan mânevî evlatlarının da, bu özelliğe sahip olmalarını ısrarla istemektedir. Bu husustaki tavsiyesi, konuyu bağladığımız son söz olsun, dilererseniz.

“Büyük o kimsedir ki, değil bir insanın, bir kuşcağının zararına bile sebebiyet vermez. Öyle bir bulut gölgesi gibi yürür ki, bir karıncanın bile gönlünü incitmez.”

2. Yaşantısıyla Örnek Olmak

Osman Hulûsi Efendi Hz.leri, insanlara tavsiye ettiklerini önce kendi nefsinde tatbik etmektedir. O, hep, Kur’an’da kişinin söyledikleri ile yaptıkları

larının birbirine uyması, yapamayacağımız veya yapmadığımız şeylerin söz olarak da söylenmesi gerektiği gibi prensiplere uymamızı tavsiye etmiş ve bizlere emredilen söz-fiil bütünlüğünü önce kendi hayatında uygulamıştır. Bir defasında, ağaç dikmenin faziletiyle ilgili hutbeyi okuma işini bir hafta geciktirmiş, bu süre zarfında fidanlar almış, bunları toprağa dikmiş ve ondan sonra hutbesinde cemaate ağaç dikmenin faziletinden bahsetmiştir. *Mektûbât*’ında yer alan bir mektupta ve oğlu Mahmud Kemal Efendi’ye yazdığı anlaşılabilir ifadelerinde şöyle demektedir:

“Bir kimseye bir şey tavsiye edeceğin zaman evvelâ nefsinde tatbik et. Kabul eder ise halka da söyle. Nefsinin kabul etmediği bir şeyi başkalarına söylerken Allah’tan utan.”

Diyebiliriz ki, onun eğitim anlayışında, fiil ve hareketleriyle, tavır ve davranışlarıyla örnek olmak, ardından telkin ve tavsiyelerde bulunmak önemli bir usuldür. İnsanların, özellikle dini temsil eden kimselerin sözlerinden ziyade davranışlarına baktıklarını düşünecek olursak Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin bu özelliğinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar.

3. İyi Kimselerle Birlikte Olmak

Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin, üzerinde önemle durduğu hususlardan biri de, iyi kimselerle birlikte olmaya gayret etmektir. Gerçekte Allah Teâlâ’nın;

*“Ey mü’minler! Allah’a karşı takva üzere olunuz ve sadık kimselerle birlikte bulununuz.”*³ emri mucibince, her bir mü’min, sâdık ve sâlih kimselerle beraber bulunmaya özen göstermelidir.

Yine Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v);

*“Kişi arkadaşının dini üzeredir. O halde her biriniz arkadaşlık ettiği kimseye iyi dikkat etsin.”*⁴ buyurmaktadır. İşte Osman Hulûsi Efendi Hz.leri de gerek *Mektûbât*’ında, gerekse hutbelerinde bu

konu üzerinde önemle durmuş ve eğitim açısından son derece ehemmiyet arzeden bu hususa vurgu yapmıştır.

Mektûbât'ında yer alan ifadelerinde şöyle demektedir:

“Her zaman iyilere yakın ol. Kötülerden uzaklaş. Kişinin miyarı yakın olduğu kimsedir. Mezbeden dâimâ fenâ, attar dükkânından ise iyi koku yayılır.”

Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin, bu hususta Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'den aktardığı şu misal de gerçekten mânidârdır.

“Bir gün güzel kokulu bir çamur, bir sevdiğimin elinden elime ulaştı. Dedim ki: Misk misin, yoksa amber mi? Herkesi meftun eden kokundan âdetâ sarhoş oldum.

Dedi ki: Ben hakir bir çamur parçasıyım. Lâkin bir müddet gül ile oturdum. Onunla beraberliğimin kemâli bana tesir eyledi. Yoksa ben nâçiz bir toprağım.”

4. Seher Vakitlerinde Uyanık Olmak

Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin, mânevî eğitim konusunda tavsiye ettiği hususlardan biri de seher vakitlerinde uyanık olmaktır. *Dîvân*'ında yer alan şiirlerinin şaheserlerinden biri olan

*Cuşa gelir dağ ile taş, feryâd eder vakt-i seher
Her nesneyi kaplar telaş feryâd eder vakt-i seher.*

şeklinde başlayan şiir, seher vaktinin faziletini ve bu konuda Osman Hulûsi Efendi Hz.lerinin tavsiyelerini edebî üslûbun tüm güzelliğiyle ifade etmektedir.

Bilindiği üzere, Kur'an-ı Kerim'de seher vakitlerine vurgu yapılmakta ve “*seher vakitlerinde af dileyenler*” övülmektedir. Yine bir hadîs-i kudsi'de, “*Seher vaktinde Allah Teâlâ'nın, dünya semasına rahmet nazarıyla teveccüh ederek, 'yok mudur af dileyen, affedeyim. Yok mudur, rızık isteyen rızık vereyim. Yok mudur şifâ isteyen şifâ vereyim' diye nidâ eder.*”⁶ buyrulmaktadır.

İşte bu denli önemli olan seher vakitlerine Osman Hulûsi Efendi Hz.leri de dikkat çekmektedir. O, evlatlarının seher vakitlerini değerlendirmesini ve bu zaman dilimini uyanık geçirmelerini tavsiye etmektedir. Şu beyitler ne kadar mânidârdır:

*Kalk ey gönül feryâda gel, vakt-i seher,
vakt-i seher
Mahbûb-i aşkı yâda gel, vakt-i seher, vakt-i seher
Etsen ki “Yâ Rabbi”, Hüdâ “Lebbeyk”
deyü eyler nidâ
Dur yatma kalk yalvar ana, vakt-i seher,
vakt-i seher*

Son olarak kendilerinin bizâtihî arzu ve emellerini ortaya koyan şu beyitleri ile sözlerime son vermek istiyorum.

*Maksûdumuz yağ u bal değil elbet
Gönülden gönüle hasbi meveddet
Hâsil etmek için zevk-i muhabbet
Âlemi bir pula satanlardanız.*

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 8/Enfâl, 45.
- 2 el-Muttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, Risâle Y., 1981/1401, XVI/777 no. 43065; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/58 no. 5787.
- 3 64/Tegâbün, 18.
- 4 Ebû Dâvûd, Edeb, 16; T2378 Tirmizî, Zühd, 45.
- 5 Bu rivayetin değişik bir şekli için bkz. İbn Mâce İkâmetü's-Salavât, 191.